

# Lapsiasiavaltuutetun lausunto uudistettavan lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen luonnoksesta

**Viite: VN/24927/2020**

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi ohjeluonnosta yleissopimuksen näkökulmasta.

Lausunto on annettu lausuntopalvelu.fi:ssä 25.4.2022.

## Ohjeluonnoksen keskeinen sisältö

Ohjeen tarkoituksena on auttaa valmistelijaa suunnittelemaan vaikutusarviointia, tunnistamaan ja arvioimaan eri vaikutuslajeja sekä hakemaan tarvittaessa lisätietoa.

## Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Kaikki lapsivaikutusten arvioinnin parantamiseen tähtäävät toimet ovat erittäin tervetulleita, ja ohjeluonnoksessa tuodaan kiitettävästi esiin tärkeitä lähteitä lapsivaikutusten arvioinnin tueksi.
- Lapsen edun ensisijaisuutta olisi syytä painottaa voimakkaammin.
- Myös lasten kuuleminen osana lapsivaikutusten arviointia olisi perusteltua tuoda selkeämmin esiin. Lasten kuuleminen tai heidän näkemystensä selvittäminen jää valittavan usein toteuttamatta.
- Ohjeessa olisi hyvä alleviivata erikseen myös lapsivaikutusten arvioinnin osalta, että sen tulee perustua tutkittuun tietoon.

## Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että ohjeluonnokseen on koottu useita ohjeita ja tietolähteitä lapsivaikutusten arvioinnin tueksi (s. 71). Asianmukaisen lapsivaikutusten arvioinnin kannalta on tärkeää, että esimerkiksi lainvalmistelijalla on kattavasti tietoa lähteistä, joita voi käyttää arvioinnin tukena. Lapsiasiavaltuutettu on lausunnoissaan säännöllisesti huomauttanut puutteellisesta lapsivaikutusten arvioinnista ja pitää siksi kaikkia lapsivaikutusten arvioinnin parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä erittäin tervetulleina. Valitettavan usein on niin, että lapsivaikutusten arvioinnista ei käy ilmi miten lapsen etua on punnittu tai miten lapsivaikutusten arviointi on vaikuttanut omaksuttuihin ratkaisuihin.<sup>1</sup> Lapsiasiavaltuutettu on esittänyt, että lapsen edun ensisijaisuus tulee kirjata perustuslakiin (731/1999) muun muassa siksi, että lapsen edun arvioinnista tulisi näin entistä systemaattisempaa.<sup>2</sup> Koska lapsivaikutusten arvioinnin velvoittavuutta ei ole vielä täysin sisäistetty, edellyttää lapsiasiavaltuutettu, että nyt käsillä olevassa ohjeluonnoksessa painotetaan erityisesti vielä muutamaa seikkaa.

Ensinnäkin lapsiasiavaltuutettu toteaa, että muutamia YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan takaamaan lapsen edun ensisijaisuuteen liittyviä seikkoja olisi hyvä tuoda ohjeluonnoksessa nimenomaisesti esiin, jotta ohjeeseen tutustuva ymmärtää lapsen edun painoarvon. Lapsen edun ensisijaisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että valtiot eivät voi käyttää harkintaa sen suhteen, arvioidaanko lapsen etu sekä sitä, että lapsen etua ei saa tarkastella samalla tasolla kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja.<sup>3</sup> Lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon tarkoittaa siis, että lapsen edulla on korkeampi prioriteetti, ja lasta parhaiten palvelevalle näkökulmalle on annettava enemmän painoarvoa.<sup>4</sup>

Toiseksi lapsiasiavaltuutettu joutuu valitettavan usein toteamaan, ettei lapsia ole kuultu tai heidän näkemyksiään ole huomioitu asianmukaisesti lainvalmistelussa tai muissa toimenpiteissä. Lapsiasiavaltuutetun tapaamisista lasten ja nuorten kanssa on välittynyt yhtenäinen viesti lasten kokemuksesta, että aikuiset eivät ota vakavasti heidän huoliaan ja ajatuksiaan sekä toisaalta siitä, että lapset haluavat saada ajatuksensa esille myös yhteiskunnallisissa kysymyksissä.<sup>5</sup> Ohjeessa olisi hyvä alleviivata sitä, että lapsen edun määrittelyssä, ja sen edellyttämässä lapsivaikutusten arvioinnissa<sup>6</sup>, olisi aina pyrittävä ottamaan huomioon myös lasten mielipiteet YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaisesti. Lapsen etu ja lapsen oikeus tulla kuulluksi täydentävät toisiaan: lapsen etu ei toteudu, jos lapsen mielipidettä ei selvitetä.<sup>7</sup> On selvää, ettei jokaisen lainsäädäntöhankkeen yhteydessä ole tarpeen

erikseen kuulla lapsia, vaan valmistelussa voidaan hyödyntää myös jo valmiiksi kerättyä ja tutkittua tietoa lasten mielipiteistä, jos sitä on saatavilla. Pääasia on, että lasten näkemykset huomioidaan.

Kolmanneksi lapsiasiavaltuutettu painottaa, että arvioinnin tulee perustua huolelliseen punnintaan ja tutkittuun tietoon. Usein lapsivaikutusten arviointi käytännössä perustuu oletta-  
muksiin lapsen edusta. Onkin erittäin myönteistä, että tutkimusten merkitys arvioinnissa tuodaan esiin yleisesti sekä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten osalta (esim. s. 26, 29, 37). Huomioiden tutkimustulosten laihan hyödyntämisen lapsivaikutusten arvioinnin tukena, tulee tutkimusten asemaa painottaa myös nimenomaisesti lapsivaikutusten arvioinnin osalta. Eri vaikutusarvioinnin osa-alueista tutkitun tiedon tärkeyttä tuodaan esiin kuitenkin esimerkiksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutusten (s. 70) taloudellisten vaikutusten (s. 54) sekä työllisyysvaikutusten osalta (s. 89). Lapsivaikutusten arvioinnissa tulee punnita eri vaihtoehtojen vaikutuksia lasten oikeuksiin sekä hyvinvointiin ja kehitykseen ja arviointia on tehtävä monipuolisesti: positiiviset ja negatiiviset vaikutukset, tarkoitetut ja ei-tarcoitetut vaikutukset, välittömät ja välilliset vaikutukset, lyhyen ja pitkän tähtäimen vaikutukset.

Helsingissä 25.4.2022

Elina Pekkarinen  
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera  
Lakimies

---

<sup>1</sup> Tästä hyvänä esimerkkinä hallituksen esitys laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Ks. lapsiasiavaltuutetun [lausunto](#) kyseisestä HE:sta.

<sup>2</sup> Ks. Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:1. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-979-7>.

<sup>3</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 36.

<sup>4</sup> CRC/C/GC/14, kohta 39.

<sup>5</sup> Tämä huoli on tullut esille esimerkiksi tapaamisissa, joissa vammaiset ovat kertoneet koulukiusaamisesta, ilmastoasioista kiinnostuneet nuoret ovat kertoneet ilmastonmuutokseen liittyvistä tunteistaan tai päihdeongelmaisten vanhempien lapset ovat kertoneet terveydenhuoltopalveluista.

<sup>6</sup> CRC/C/GC/14, kohta 35.

<sup>7</sup> YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12), kohdat 70 ja 74.